

~~1986 L~~
~~R~~
N. I ORGA

CE A FOST ȘI CE ESTE

CONSTITUȚIA
ROMANIEI

BUCOVINA
I. E. TOROUTIU
BUCUREȘTI

N. IORGĂ

CE A FOST ȘI CE ESTE

CONSTITUȚIA

ROMANIEI

BUCOVINA
I. E. TOROUTIU
BUCUREȘTI

«BUcovina», I. E. TOROUTIU -- BUCURESTI
1938

CONSTITUȚIA...

I

Un om politic care nu are pe lume nicio legătură sufletească declară cu o convingere adâncă la orice prilej, că iubește Constituția și că e în stare să ducă pentru dânsa, cu orice risc, o luptă până în pânzele albe.

Casul acestui pasionat om politic, care a făcut din Constituție Dulcinea sa, e cu atât mai curios, cu cât, când s'a făcut revisia „pactului fundamental”, nu numai că s'a declarat contra lui, dar n'a vrut măcar să iea parte la discuții și a lipsit din Cameră în tot timpul cât s'a lucrat la legea fundamentală. N'a găsit măcar formula care să-i permită a ajunge la putere, de și era contra Constituției, și a trebuit să găsească eu mijlocul de a-i împăca și dorința de a guverna și nerecunoașterea acestui act legislativ.

Dar, fiindcă e vorba astăzi, în circumstanțe cu totul neobișnuite, când oricine are să aleagă între o instabilitate politică împiedecând orice muncă și orice înaintare și o nouă alcătuire, făcută în orice condiții, prin care să se redea țării liniștea, gustul de lucru, plăcerea de a trăi și să se taie drumul **conspirațiilor și aventurilor**, nu mai e vorba de a discuta ce poate să publice sau să strecoare pe ascuns cutare om politic, amenințat să-și piardă tot rolul îndată ce se închide era demagogiilor de răspântie și intrigilor de club. Ci trebuie să se puie, cinstit și curagios, pe basa logicei neînfrânte și a experienței politice, plină de învățătură, problema însăși a Constituției de azi, dincolo de care e altceva decât stafia unui despotism de sigur intolerabil.

II

Ideia unei Constituții ca întâie necesitate în Statele românești a apărut, supt influența Franciei revoluționare și a alcătuirilor constituționale ale Imperiului napoleonian, abia după mișcarea grecească și aceia a lui Tudor Vladimirescu, în 1821—2.

O cereau câțiva boieri, cei mari de o parte, cei mici de alta, cari înțelegeau, prin imitație, să întemeieze Statul european. În ceia ce au presintat ei ca proiecte nu e nimic care să plece de la trecutul românesc, care nu cunoaște decât Sfatul din jurul Domnului și, la ceasurile mari, pentru măsuri de îndreptare, Adunarea tuturor stăriilor populației.

După multe încercări s'a ajuns, cu o revisuire din partea Rusiei „protectoare”, la acea Constituție, în care nedibăcia, naivitatea și spiritul biurocratic au îngrămădit tot: și principii și legi speciale și regulamente de cele mai mici amănunte, care, din cauza temerii regimului țarist față de cuvântul însuși de Constituție, s'a chemat Regulamentul Organic.

Am trăit supt dânsul și după războiul Crimeei, căci ce au adaus noile ocrotitoare, Puterile garante, biruitoare asupra Rușilor, nu e decît desvoltarea și îndreptarea unora din părțile acestui Regulament pe care jurau Domnii. E aşa-numita Convenție.

Cuza-Vodă n'a putut guverna între pie-decile ei, și, printr'un act de curagioasă hotărîre domnească, el a pus în loc, urmând pe Victor-Emanuel, care a impus legea fun-

damentală Italiei creată pe numele său,
Statutul.

La răsturnarea lui, liberalismul celor de la
1848 a creat în grabă Constituția de la 1866.

III

Domnia de **șapte** ani — cum se repetă istoria ! — a lui Cuza-Vodă, om intelligent, energetic, demn, plin de spiritul sacrificiului și stăpânit de înălțimea misiunii sale, a fost o dureroasă tragedie, un adevărat martiriu.

A doua zi după ovațiunile cu care fusese primit actul din Ianuar 1859 el a fost rău servit de miniștrii pe cari a fost silit să-i schimbe pentru că nu corespundeau împrejurărilor, dușmănit de aceia pe cari nu-i chema sau de cari trebuise să se despartă, încunjurat de intrigi și urmărit de uneltiri, părît întregii Europe, invidiat pentru un tron aşa de puțin sigur, la care, — nefiind încă un partid republican mărturisit sau ascuns —, râvniau vreo treizeci de pretendenți, tăgăduit și insultat în ciuda unei popularități pe care singur o avea și o merită.

Lovitura de Stat din Maiu 1860 era pentru dânsul de mult o necesitate de neînlăturat și un singur om se găsi ca să-i iea răs-

punderea, cel mai înzestrat din generația sa, Kogălniceanu, urmărit apoi de o ură oarbă până la sfîrșitul zilelor sale.

„Statutul” care se impuse astfel era, față de Convenția care venia din mai multe izvoare străine, rusο=turco=europene, peste proiectul moldo=muntean, o gândire politică românească, o potrivire la nevoile vremii cum se înfățișau la noi, un mijloc de autoritate și un instrument de guvernământ.

Liberalismul de nota 1848 a înlocuit din cauza actului „tiranic” boierimea învinsă, în lupta contra Domnului. Lege și Domn trebuiau să cadă și în locul lor să se aşeze suveranitatea partidelor necontenit înduș mănite între dâNSELE.

IV

Actul de la 1866 a fost criticat pentru graba și ușurința cu care a fost redactat, „într'o noapte”, uitându-se că într'o alcătuire ceia ce hotărăște nu e timpul de punere în scris, ci întreaga gândire din care vine; s'a adus împotriva lui caracterul vădit împrumutat de aiurea, fără să se ție sănă că, de la actul constituțional din Cadiz al revoluției spaniole înainte, toate aceste

„pacturi fundamentale” se copiază unul pe altul.

Dar ceia ce trebuie să se observe mai ales, ceia ce interesează cu deosebire în momentul, de sigur revoluționar, de astăzi e altceva.

Cei cari au voit Constituția de la 1866 se răsbunau pe spornica „dictatură” a lui Cuza-Vodă. Ei luptau contra umbrei temute a acestuia. Căutau să oprească pentru toate timpurile apariția „tiranului” care să ție în frâu individualitățile tulburătoare, clanurile oamenilor de casă, dinastiile de politicieni cu anexele lor, cluburile „carbonarismului” roșu. Era un frâu și o zăbală pentru oricine va mai domni, o unealtă de împiedecare și de hățuire a lui.

Noul Domn trebuia să fie străin, ca să nu cunoască multă vreme țara și poporul, ca să n'aibă nicio rădăcină decât cea constituțională și nicio prietenie decât cea impusă de voturile unei oligarhii politice. De la început el trebuia să se declare supus fără nicio rezervă unor condiții constituționale la a căror stabilire n'avuse niciun vot și în care nu era nimic din propria sa gândire, cum nu era nimic nici din tradiția țării, nici din voința milioanelor care o reprezentau în acel moment.

V

Actul redactat la 1866 pentru ca să-l găsească în față Carol I șiu n'are deci în el nimic care să plece de la acest popor în momentul din desvoltarea sa la care ajunseșe și cu tradițiile și obișnuințile de spirit care erau în el.

E încă una din manifestațiile umilitoarei slugărnicii față de străinătatea apuseană, care deosebește o întreagă perioadă în care cu totul n'iam uitat de noi și am adoptat totul de la alții, trăiți și trăind în alte împjurări: o artă cu care am pocit vechile noastre clădiri, o limbă care a nimicit pentru viitor scriitorii de talent,—fără a socoti acea predominire a unei limbi franceze în relațiile sociale și chiar în scrisorile cele mai intime ale celor mai „naționali” oameni de atunci —, o tendință spre desțărare în locurile mult iubite.

A fost un ton fals în desvoltarea pănă atunci, când eram liberi a lucra noi însine pentru noi, a gândirii noastre politice care se poate urmări din veac în veac și dintr’o provincie în alta. O cărpăceală pripită și plină de lacune și de contraziceri.

Astfel, afirmarea principiului sacrosanct pentru Franța „filosofică” și revoluționată

că „toate puterile vin de la națiune”, dar un Domn „din grația (sic) lui Dumnezeu și din voința națională” tot odată. Un Domn al „României” și nu, — ceia ce nu admiteau, de altfel, Puterile —, al „Românilor”, singurul care putea să vie din suveranitatea națională. O separație a puterilor, cum o cerea crezul lui Montesquieu, dar suprefecți cari judecau pe impricinații din circumscriptia lor.

Haina altui trup, haină care nici măcar nu ne îmbrăca stîngaciu, ci era numai aruncată pe umerii goliciunii noastre.

VI

Constituția înaintea căreia bat mătăniile câțiva dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai ipocrisiei politice a dat ea însăși o lungă și tristă perioadă de acțiuni și atitudini profund și conrupător ipocrite.

Pornind de la acel principiu că toate puterile pleacă de la națiune, ea dădea de fapt dreptul de vot, nu națiunii însăși, în formațiunile ei organice, națiunii ca națiune, ci unei gloate de indivizi răzleți, scoși din toate legăturile vieții lor reale. Nici măcar aşa nu participa la restul de a hotărî soarta

țării cea mai mare parte dintre locuitorii ei. În adevăr, alegătorii fiind împărțiți după cens și titlu, care sănt semne exterioare, neavând a face cu exercițiul unei funcțiuni naționale, care singură imprimă un caracter sufletesc unui grup de oameni, Colegiul al IV-lea, unit apoi cu al III-lea, cuprindea pe delegații țăranilor săraci și neștiutori de carte, menținuți parcă anume în sărăcie și întunericul minții. Și, de atâtea ori, candidat popular la acest colegiu, am văzut pe acești bieți oameni aduși de jandarmi în trenuri speciale, oprite departe de gări pentru a evita orice contact, apoi închiși ca într-un țarc în vreo curte păzită de baionete, pe când, în frunte, agenții beți insultau și amenințau pe candidatul oposant, pentru ca, după votul inconștienței lor, să li se dea răsplata, dijmuită de aceiași agenți: o pâne și douăzeci de lei.

Alături, la toate colegiile conrupția fătișă a hârtiilor de bancă, din care jumătate se dădea după vot, șiretenia suveiciei de verificare a votării „secrete”.

„Toate puterile vin de la națiune”.

VII

De fapt, supt această Constituție, frâu și piedecă pentru Suveranul din „voința națională”, stăpânii țării au fost aceia cari, proclamând o ideologie în care credeau fanaticii și de care se folosiau fabricanții de întruniri și de alegeri, au fost, ca în orice regim revoluționar — și acesta era, închis, permanent, un astfel de regim —, care se sprijină pe o îndrăzneață minoritate strâns organizată contra unei majorități care nu se poate organiza: cluburile.

Aceste cluburi invocau ideia liberală și națională, dar ele erau de fapt clientela câtorva din oamenii de la 1848, aceia asupra căror realitatea avuse mai puțină influență. Nu era măcar, ca în Parisul marii Revoluții, un club opus altor cluburi. Aceia cari se vor numi pe urmă conservatori nu se puteau strânge într'o astfel de cetățuie,oricând gata de acțiune. Erau printre dânsii foști — poate și viitori — pretendenți la tron, ca beizadeaua Dimitrie Ghica, mari proprietari moldoveni, odată atinși și ei de spiritul veacului, ca Lascăr Catargiu, spirite solide, din aceiași Moldovă, formați în disciplina germană, ca Manolachi Costachi,

ofițeri de carieră, ca generalul Florescu. Ce puteau ei face față de clubul roșu, exclusiv muntean și strict bucureștean, gata să luceze după împrejurări, cu mișcarea de stradă, ca la 1859, ca la 1865, sau cu conspirația, ca la 1866 și ca la 1870 !

Atunci, pe vremea războiului franco-prusian, cum Carol I-iu cutezase a instala, pe mai mulți ani de zile, o guvernare a acestor conservatori, se căută, prin încercarea organizată de Carada și care se mărgeni la lovitura neizbutită de la Ploiești, republica, întâia ultimă a clubului roșu.

Căci acesta, care și făcuse Constituția pentru a guverna fără întrerupere, nu se lăsa detronat.

VIII

Pus într'o astfel de situație, legat de formule constituționale care-i lăsau doar dreptul de a-și numi miniștrii pe cari, dacă nu recurgeau, — cum au făcut-o aproape permanent —, la falsificația electorală, ii aştepta, când erau luați din alte cercuri, distrugătoarea dușmănie a cluburilor organisme ca o armată, în plin progres de tehnică,

noul Suveran a încercat, ca și Cuza, să întemeieze, fără a ieși la iveală, un alt partid, pe care să se poată sprijini. A avut curajul să numească și să menție timp de cinci ani de zile un guvern aşa-zis „conservator”, în care erau toate nuanțele, de la pretendent la doctrinar, de la moșier la general, de la ruralul primitiv la intelectualul junimist.

Când însă a fost vorba de a risca totul în războiul pentru indenpendență, el a crezut că nu o poate face fără a se întoarce la cluștișii cari se arătau dispuși a trimite la închisoare prin sentință a Casătiei pe aceia cari și permiseseră să usurpe o putere ce li se cuvenia numai lor. Adăugirea lui Kogălniceanu, care n'avea cine să-l susție, a fost numai o încercare de a împiedeca o completă îngenunchere.

Acestă îngenunchere însă a primit-o, pe unsprezece ani, Regele, instalând un regim de „Mare Vizir”, care i se păru că are două avantagii: unul că se poate lucra și, al doilea, că atotputernicul șef de guvern, răpede despărțit de habotnicul Rosetti, se va desparti și de club și va căuta să strângă în jurul lui pe oricine pentru a se menține personal, — ceia ce s'a și întâmplat.

IX

În ultimii ani ai guvernării sale sub-monarhice, dar cu înfațări de autonomie ministerială, I. C. Brătianu părea deci că se desparte de acel regim al clubului, creator și înnoitor, firește și exploataator de Constituție, regim al cărui sacru mister „democratic” l-a păstrat până la capăt neîndupăcatul fanatism al lui C. A. Rosetti. Atrăgând elemente conservatoare vechi și neo-conservatoare, junimiste, el inaugura un fel de totalitarism pentru a păstra cârma pe viață. Aceasta însă nu pe baza unor idei nouă, ci prin avantajile ce oferia colaboratorilor, — și de aici toleranța și corupția.

Carol I-iu, monarhul înfrânt de Constituția care i se impusese, a putut vedea cu o ascunsă mulțamire, pe lîngă procesele și condamnările pentru malversații ale unui ministru de Războiu, ale unui director al vămilor, plus doi coloneli, răscoala de stradă. Arma se întorsese contra acelora cari o făuriseră, având-o la îndemână când nu ajungea Constituția.

Atunci cel d’întâiu rege al României, încoronat de stăpânirea clubiștilor, putu să exercite puterile sale în voie, supt acoperi-

șul acestei Constituții făcute pentru a-l mărgeni. Ridică apoi din neant pe junimiști ca să împiedece răsbunarea conservatorismului tradițional, îngădui pe vechii consilieri, îmbătrâniți acuma, dintre aceștia, lucră dibaci la făurirea partidului al doilea, pregăti succesiunile ministeriale cu un sistem de liniștită basculă, având siguranță că cine va fi numit va lua alegerile.

În astfel de condiții supraconstituționale, în sensul obișnuit al cuvântului se isprăvi marea domnie.

X

Prima schimbare adusă supt regele Ferdinand, de la care nu pornise nicio inițiativă, blandul Suveran acceptând sistemul, moștenit, al basculării celor două partide consacrate, n'a pornit de la cererea imperioasă a nației, de la o nevoie a desvoltării ei organice, cum va fi fără îndoială cu Constituția din Februarie 1938.

A fost opera celui de al doilea Ion Brătianu, făcută pentru dânsul,—pentru dânsul personal mai mult decât pentru un partid pe care-l domina despotic —, și trebuind să se întoarcă în contra lui.

Avuse în Bulgaria visiunea țăranului stăpân pe bucata lui de pământ, țăranului care întindea mâna generalilor năvălirii noastre, și el se gândise la putința de a-și căștiga, păstra, însuși pe țăranul împroprietărit al vechii Românnii prin dreptul lui de a vota de o potrivă cu acei oameni de la orașe cari arătau de la o bucată de vreme îngrijorătoare porniri de a nu mai alege nici după ordin, nici pentru o răsplătire desprețuită.

Astfel trebuiau create două realități decretate, mai presus și de toate formele pentru o nouă Constituție, de bunul plac al atotputernicului ministru: **exproprierea fără gospodărie, votul obștesc fără cultură.**

Încremenit de neizbânda războiului, al cărui rezultat trebuia să fie al treilea sprijin pentru dictatura fără termen a lui și a partidului, Brătianu șovăi înaintea reformelor făgăduite și îndrumate: atunci, urmând alte sfaturi, regele Ferdinand, din recunoștință față de ostașii săi, le impuse.

XI

Schimbată în două puncte esențiale, învechita Constituție de la 1866 se găsi, după drama războiului, înaintea altei lumi poli-

tice și supt alt raport decât al schimbării basei sociale a politiciei în Regatul de până atunci.

Se crea prin jertfele noastre și prin fa-voarea unui ceas unic o mai largă Românie, cuprinzând, pe lângă elemente de alt sânge, de care nu putea să nu se ţie samă în definiția caracterului însuși al Statului, și milioane de Români crescuți în alt mediu și având un alt fel de a vedea lucrurile. Adaug că acest fel de a vedea nu era în legătură cu înaintarea, peste hotarele nedrepte, a nației însesi, nu era o desvoltare a străvechiului „obiceiu al pământului”, ci un eflux al ideilor de care era stăpânită societatea acelora cari dominau, une ori de veacuri, pe ai noștri, și, că, totuși, fără a-și da samă de acest hotărîtor defect și a căuta să înlăture cât mai răpede și mai deplin amintirea unui trecut care nu putea să inspire decât un sentiment de apăsare și umilință, unele spîrite formate juridic la Universitățile străine ale domnilor de până atunci erau încredințați că noua viață publică din țara unității românești trebuie să se inspire tocmai de la aceste instituții, acum decăzute.

Poate în aşteptarea unei „liberări” de supt „ocupația” românească naționalitățile nu luptară niciodată pentru schimbarea

Constituției Statului în care intraseră. Ba chiar Sașii publicară o întreagă expunere în românește care arăta cele mai bune dispoziții de a colabora cu elementul românesc.

În acel moment de mare entuziasm, un alt guvern decât cel de partid trebuia să deie, și ca un omagiu pentru regele desorbitoare, care nu reclamă acest drept, noua Constituție.

XII

Fără nicio cerință din partea mediului politic și social, fără nicio idee nouă sau o nouă interpretare a principiilor care nu puteau decât să rămâie neschimbate, dar mai ales fără atmosferă de entuziasm, de încredere reciprocă, de frăție națională și de bune legături cu naționalitățile, al căror spirit fusese acum stricat prin pactele electorale ale partidelor, atotputernicul Ion Brătianu, îndușmănit la cuțite cu adversarii săi politici, cari nu i suferau autoritatea, îmbrăcată în forme arogante, hotărî, astfel, să facă a se vota o nouă Constituție.

Însuși caracterul Adunării chemate a îndeplini această operă a fost supus îndoilelor. Din sănul acestor Camere pe care opo-

șiția le considera ca obișnuite, deci fără dreptul de a fixa noi puncte constituționale, nu s'a ales solemn o comisiune care să lucreze răbdător la schimbările ce s'ar găsi de cuviință. O astfel de comisiune, și nu numai dintre membrii partidului de la cârmă, se formase pentru adăugirea punctelor privitoare la exproprieare și la sufragiul universal, de și comisiunea n'a fost lăsată să lucreze atunci, dar la Iași discuțiile au fost reluate supt presidenția Mitropolitului Moldovei și conduse cu toată seriositatea, nu fără lupte pasionate. Acuma, un om cu totul veștejtit și rău judecat de opinia publică a fost singurul însărcinat să elaboreze un act de o astfel de importanță, și totul s'a făcut cu ușile închise, ca pentru o conșpirație.

Am participat la desbaterile din Camera Deputaților cu privire la noua Constituție, fără măcar ca ambele corperi să fi fost reunite. Opoziția național-țărănistă era în stradă și spânzura șobolani la clubul din Calea Victoriei, iar în Adunare se trimetea un preot din Teleorman care ne trata cu gaze asfixiante. Se vorbia despre noua lege fundamentală în aceleași condiții ca și cum s'ar fi tratat despre cine știe ce mici măsuri de oportunitate. Pe când **un Maniu o declară „inexistentă”**, nu se căuta nici formă

solemnă pentru a se aduce înaintea nației acest produs miser și furișat. Nu s-au cerut jurăminte pe dânsa.

Vom vedea, la capăt, ce a întocmit, pentru a da Statului soliditate și Coroanei prestigiu, Carol al II-lea, cu însărcinarea unui eminent jurisconsult, d. Micescu, și cu conlucrarea celor mai cu experiență dintre oamenii politici și ce a primit fațis, contra intrigantilor deposedați, nația.

XIII

Prin actul constituțional al lui Ion I. Brătianu nimic nu se schimbase în țesătura însăși a vieții politice. Nu i-a urmat niciun avânt al nației. Pe când exproprierea ducea la o împroprietărire grăbită, în ciuda agro-nomilor și tuturor pricepătorilor, dar în folosul împărtitorilor de pământ demagogici, cărora li vor urma apoi împărtitorii de isla-zuri și predicatorii expropriierii urbane, supt masca unui antisemitism nesincer, vechile moravuri continuau, garantând instabilitatea, în sălbateca întrecere a celor mai desmățate făgăduielii.

Coroana trebuia să se supuie la hotărîrile unor aşa-zise consultații populare și să se trudească a descurca tot ce ieșise din vio-

lență lor haotică. O mare parte din nație, cea mai vrednică de atenție, stătea de-o parte desgustată sau îngrozită.

Se lăsa tot terenul grupurilor organiseate pentru luarea și exploatarea acelora pe cari mintea clară a unui A. C. Cuza îi intitula „ai noștri”, arătând tot ce se aduna, ca stricăciune și minciună, subt acest nume.

Erau vechile cluburi fără ideologia onestă de la 1848, fără viața curată a unui C. A. Rosetti, fără puterea de a înfăptui a unui I. C. Brătianu, vechile cluburi puse pe jaf și creând o întreagă clasă de sus, care avea ca principiu evitarea muncii și ca nestrămutată hotărîre refusarea nu numai a sacrificiului, dar și a oricărui serviciu real țării din a cărui vlagă se țineau. Erau disidențele cu planuri ispititoare, gata însă a se întoarce la matcă dacă era mai folositor, dar după ce trecuseră prin toate promiscuitățile. Și era sălbateca amenințare de a răsturna totul în folosul demențiilor ambițioși, a inculților brutali, cari adăugiau o nouă ipocrisie: aceia a misticismului religios.

XIV

Ce era de nevoie în aceste împrejurări, când societatea românească se afla în con-

tinuă fierbere, orice guvern putând fi amenințat de conspirația continuă a politiciilor de meserie, organisați în bande, ca ale cluburilor revoluționare ale Franției de la 1791—3, sau răpus în alegeri de exploziile unui fanatism de superstiții primitive, cu făcătorii de minuni în frunte, ocrotiți de sfintii lor protectori ? **O reacțiune energetică și imediată pentru a se aduce neapărată înfrângere.**

Neorganisată pentru rezistență, partea serioasă și cuminte, înțelegătoare și instruită a nației n' o putea face. Cu ce să biruie pe șefii sectoarelor electorale și pe profeții revolverului ?

Rămânea Regele și oamenii în cari Carol al II-lea însuși și regele Ferdinand își puse sără increderea și cari erau capabili să uite tot pentru a-l încunjura în opera de mânătire națională.

Din buna sfătuire a tuturor a ieșit noua Constituție, ale cării linii sînt acestea:

Datoria muncii disciplineate și ascultării.

Glorificarea ostenelilor pentru folosul nației și al țării.

Sprijinirea vieții politice întregi nu pe omul din grămadă, confus alegător, gata să se vândă ori obișnuit să se sperie, ci pe

categoria sa economică, pe felul său de muncă.

Întărirea autorității regale, fără atingerea libertăților, și acuma consacrate, și fără înlăturarea continuei sfătuiri cu adevărații reprezentanți ai nației.

Plebiscitul, corespunzător și vechilor noastre tradiții, a primit acest act. El aşteaptă acumă și conștințirea prin truda bucuroasă a tuturora.

PREȚUL 20 LEI